

СОКОЛСТВО У СМЕДЕРЕВУ ДО ПОЧЕТКА ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА (1912-1941)

Сажетак

Основне идеје и карактеристике изворног соколства прихватају се и у Краљевини Србији, идеје о заједништву, ослобађању од утицаја германизације и јачању националне и културне свести. Гимнастичка друштва, додајући свом називу име „Соко“, по угледу на прашке соколе, прихватаће идеју о свесловенском соколском вежбању, па се уместо немачког система вежбања уводи чешки „соколски“ систем. И Смедеревско друштво за гимнастику и борење временом се опредељује за соколски систем вежбања. Циљ овог истраживања био је да се пронађу, систематизују и критички сагледају подаци о соколству у Смедереву, о Соколском друштву „Душан Силни“ које је, као следбеник, наставило делатност претходног - Смедеревског друштва за гимнастику и борење. Основна претпоставка заснивала се на очекивањима, иако је о Друштву било познато само неколико појединости, да ће подаци из архивске грађе, периодичких извора и заоставштина некадашњих сокола, омогућити реконструисање историјата Соколског друштва, односно, појаве и развоја соколства у Смедереву. У истраживању су примењени историјски, каузални и дескриптивни метод. Резултати истраживања указују да је у посматраном периоду, упркос сложеним политичким, друштвено-економским и културним приликама, Соколско друштво Смедерево одиграло значајну улогу у ширењу и развоју соколског покрета у Краљевини Југославији и промоцији југословенске националне мисли. Истраживањем је пронађен огроман број података који указују да је делатност ове соколске организације била изузетно разноврсна. Добро организовани програми вежбања, бројна учешћа на соколским слетовима и такмичењима, као и здравствени, васпитни, културно-просветни и други облици деловања Друштва, снажно су утицали на друштвено-културни преображај смедеревске вароши и њених грађана, такође и околних села и сеоског становништва, а за то је најзаслужнији соколски предњачки кадар.

Кључне речи: СОКОЛСКА ИДЕЈА / ОРГАНИЗАЦИЈА / ПРЕДЊАЦИ / АКТИВНОСТИ / СЛЕТОВИ /

УВОД

Приликом проучавања историјата Друштва за телесно васпитање „Партизан“ у Смедереву (Вукашиновић, 1996), дошло се до сазнања да је Партизанова делатност била дубоко укорењена у предратном соколском покрету. Некадашњи соколски вежбачи су сматрали да има мало сачуваних и доступних података за истраживање смедеревског соколства. Постојало је уверење да нису сачувани оригинални документи Друштва. Није им било познато да ли је, пред саму окупацију, сакривена документација можда нестала у ратном

згаришту, јер је Смедерево претрпело два ратна разарања почетком Другог светског рата: у априлском бомбардовању 1941, и приликом страховите експлозије муниције у Тврђави 5. јуна 1941, или је изгубљена у савезничком бомбардовању од 11. до 16. јуна 1944. године.

Упркос томе, временом накупљена сентиментална осећања и промењен однос друштва према дуго потиснутом феномену Соколства, побудила су жељу чланова Смедеревског соколског друштва за проналажењем нових трагова у

његовој даљој историји. У тренутку обнове соколства у Смедереву 2007. године о Соколском друштву се врло мало знало, тек неколико имена оснивача, нетачан податак о месту и години оснивања, неколико фотографија и сећања временом избледела. Историјат Соколског друштва Смедерево до сада није истраживан и није га било могуће сагледати без основних сазнања из историје београдског, српског и југословенског соколства.

Основне идеје и карактеристике изворног соколства утемељене су на слободарским идејама и начелима грађанског друштва које је изнедрила француска демократска револуција - «Слобода, једнакост, братство», као и филозофији старих Хелена - «гимназија није била само место где је човек повремено свратио да се разгиба, него васпитно-образовна установа, која је неговала културу тела и духа (Иоанидис, Стефановић, Кориоту, Шилак, и Мијатовић, 2008). У духу либерализма, демократичности и алтруизма, али и строге дисциплине, идејни творац и оснивач соколства, филозоф др Мирослав Тирш и његови сарадници створили су соколски покрет и теловежбуну организацију у којој је пропагирана идеја о заједништву, ослобађању од утицаја германизације и јачању националне и културне свести. Тиршова идеја, да морални и телесни препород народа буду окосница делатности соколства, допринела је изразитом развоју соколског покрета и огромном интересовању за ову организацију и изван Чешке, Моравске и Словачке.

Београдско гимнастичко друштво, додајући свом називу име „Соко“, по угледу на прашке соколе (1891), прво ће прихватити идеју о свесловенском соколском вежбању, па се уместо немачког система вежбања увео чешки „соколски“ систем. Тиме ће почети оснивање сличних друштава у Краљевини Србији, у Крагујевцу, Шапцу, Нишу... (Илић, 2008; Илић, и Мијатовић, 2006). Одлука о давању имена „Соко“ гимнастичким друштвима у Србији, изазвала је јаку реакцију и неслагање међу члановима. Овај спор довео је до оснивања новог друштва под именом Грађанско гимнастичко друштво „Душан Силни“ (1892), а нешто касније име ће се променити у Витешко друштво „Душан Силни“. Његови чланови били су за идеју да се рад друштва ослања на српску прошлост, са обележјима српске традиције и

државности. Док се у соколским друштвима осипало чланство и прелазило у друштва „Душан Силни“, по читавој Србији оснивале су се подружине „Душановаца“ (Трујић, 1967; Петровић, 1983; Илић, и Мијатовић, 2006). Неспоразуми, неспортско ривалство и поделе у соколском чланству трајали су 18 година, до уједињења 1910, и због тога су српска гимнастика и соколство били у великој кризи.

Гимнастичким друштвима у унутрашњости Србије није било лако да се определе ком савезу да се приклоне. Смедеревско друштво за гимнастику и борење (основано 1885) је одржавало сарадњу са оба београдска друштва, поштујући избор и идејна опредељења њихових чланова, при чему је задржало своје име. То потврђују подаци у вези са активностима Друштва и сарадњом коју су Смедеревци одржавали са оба београдска друштва. Тих година, крајем 19. века, док су се наше теловежбуне организације спориле, у Чешкој, у Прагу су одржани 2. и 3. свесоколски слет (XV Vsesokolsky slet, 150 let v pohybu, 2012). Ови слетови су били све популарнији, број учесника је нарастао на око 5000, а гледалаца на око 30.000. На њима, у свечаној поворци, присуствовали су Срби, Словенци, Хрвати и Пољаци.

У историји Краљевине Србије, затим и Краљевине Југославије, одувек су се друштвени и политички догађаји брзо одигравали, на престолу су се смењивале династије Обреновића и Карађорђевића, водила се уставна борба са самовољним владарима, доносили су се и укидали уставни, обарали недемократски режими, покретале друштвене и економске реформе, западало у кризе и банкрот државе. Тако, и у годинама када је претходни век смењивао нови - двадесети, убиство Александра Обреновића (1903), друштвене-економске промене са Петром I Карађорђевићем, убрзо и Царински рат наметнут од Аустро-Угарске (1906-1910), па балкански (1912-1913), као увод у Први светски рат и друга збивања до почетка Другог светског рата, стварали су прилике које ће битно утицати и на живот обичног човека, друштвене односе, па и развој соколског покрета, јер Соко је делио судбину своје државе и свог народа.

Циљ овог истраживања био је да се пронађу, систематизују и критички сагледају подаци о настанку и развоју соколског покрета у Смедереву, у периоду од 1912 до 1941. године, имајући

у виду контекст и рефлекс укупних друштвено-историјских збивања у посматраном периоду.

Основна претпоставка била је заснована на очекивањима да ће подаци расположиве архивске грађе, заоставштина и сећања неколицине некадашњих сокола омогућити реконструисање настанка и развоја соколства у Смедереву, односно, Соколског друштва у Смедереву које ће наставити делатност претходног - Смедеревског друштва за гимнастику и борење.

МЕТОД

У истраживању су примењени историјски, каузални и дескриптивни метод. У оквиру хеуристике консултована је најшира фактографска грађа: монографске публикације, соколска периодика, фондови, зборници, годишњаци, извештаји, записници, брошуре, правила, фотодокументација, подаци из заоставштина некадашњих соколских чланова. Прикупљени подаци из историјских извора су разврстани, анализирани и упоређивани, с обзиром на различите аспекте који карактеришу развој соколства, у временском раздобљу од 1912. до 1941. године, а у зависности од прилика у Краљевини Србији, Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевини Југославији.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Позитивне промене у српској гимнастици и соколству, после уједињења соколског и витешког савеза, допринеле су да у Смедереву почне да сазрева идеја чланова у Друштву за гимнастику и борење, о промени имена своје организације. Било је то у време доласка девет чешких соколских учитеља гимнастике, које је Влада Краљевине Србије (почев од марта 1911) поставила у девет градова Србије (Илић, и Мијатовић, 2006). Приспели чешки предњаци пружали су огроман допринос организованом телесном вежбању и развоју соколства, радећи у гимназијама, соколским друштвима и војној академији.

Соколско друштво „Душан Силни“ у Смедереву основано је 1912. године. Тачан датум није утврђен, али се претпоставља да се оснивање зби-

ло до почетка Првог балканског рата (8. октобар 1912). Пошто су активности соколских друштава смањене или прекинуте у време балканских ратова (Обрадовић, 1912; 1914), изостали су годишњи извештаји Савеза соколских друштава «Душан Силни» за 1912. годину, као и извештаји и Летопис Смедеревске гимназије (у којој се пропагирао соколство), а тиме и конкретни подаци о датуму оснивања Соколског друштва „Душан Силни“ у Смедереву. Тек следеће 1913. године, по завршетку Другог балканског рата (од 16. јуна до 10. августа 1913), Смедеревско соколско друштво је регистровано у Савез соколских друштава. Иначе, било је уобичајено да соколска друштва непосредно по свом оснивању поднесу захтев Београдској соколској жупи у једној години, а одобрење - одлука о пријему стигне у следећој години. Зато се, као што потврђују истражени подаци из десетак поузданих извора - у периодици и статистичким извештајима (Извештај о раду Смедеревске гимназије, за шк. 1913-1914. годину; Обрадовић, 1914), такође и Извештаји о раду соколске жупе Београд (Извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1931. годину; Годишњи извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1936. годину; Годишњи извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1937. годину; Годишњи извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1938. годину), као и рукописа из заоставштина и сећања соколских предњака и чланова (Стојановић, 1994), датум оснивања Соколског друштва „Душан Силни“ у Смедереву и почетак соколства везује и за 1912. и 1913. годину, често се и наводи као „школска 1912/13“.

Познато је да су, до почетка балканских ратова, активности соколских друштава у Београдској соколској жупи биле веома динамичне. Те године српски соколи су учествовали и на 6. свесловенском слету у Прагу. За појаву соколства у Смедереву везано је неколико догађаја с краја 1911, па надаље, који претходе оснивању Друштва, а наводе се у Извештају о раду Смедеревске гимназије и школском летопису. Ученици Гимназије показивали су велико интересовање за „теловежбена занимања“ и соколске активности које се пропагирају. Затим је професор Ахило Калман, познат као велики заговорник гимнастике и оснивач Друштва за гимнастику и борење 1885, одржао говор на Све-

тог Саву о значају соколског вежбања (Извештај о раду Смедеревске гимназије, за шк. 1910-1911. годину). Надаље, крајем марта 1912, одржано је предавање о „Владању у соколском друштву“ и том приликом, брошуру о соколству издао је Светислав Петровић, власник штампарије у Смедереву. И на крају, министар просвете Љуба Јовановић (познати београдски сокол) у августу 1912. посетио је Гимназију и, вероватно, том приликом убрзао оснивање Друштва (Извештај о раду гимназије за шк. 1911-1912. годину; Павловић, Булатовић, и Пауновић, 1971), посебно када је срео, поред учитеља Радивоја Ристића, и старог познаника из времена рада друштава за гимнастику и борење, професора Ахила Калмана. Сви наведени догађаји одиграли су се пре почетка Првог балканског рата.

Оснивачка скупштина одржана је у кафани реномираног хотела „Лаф“ на Дунаву. Сала кафане је имала покретан инвентар, па је после скупштине служила и као вежбаоница. Оснивачи друштва били су ученици Гимназије које је привлачила идеја о соколству (Миладин Милић, браћа и сестре Пандуровић, браћа Ћирић и браћа Константиновић, М. Ћорић, Н. Димитријевић, и старији вежбачи већ активни у постојећем друштву (Михајло Балзарено, браћа Никола и Ћорђе Ничота, Тоша Јефтић и Драгиша Нишавић).

Иницијативу оснивања Друштва подржали су и професори Гимназије, Ахило Калман и Радивоје Ристић, активни од раније у раду Друштва за гимнастику и борење, суплент у Гимназији Миољуб Тодоровић, као и поменути штампар Светислав Петровић. Први старешина Друштва био је угледни Смедеревац, банкарски чиновник Драгиша Нишавић, а први начелник Михајло Балзарено (Степановић, 2008).

Подаци, везани за активности Смедеревског друштва за гимнастику и борење, из 1904, 1908. и 1911. године (Годишњи извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1936. год.; Поповић, 1912), потврдили су претпоставку да се ради о наставку делатности овог друштва, што значи да је исто реорганизовано и преименовано у Соколско друштво „Душан Силни“. Занимљиво је, да је Смедеревско друштво за гимнастику и борење, једно од најстаријих гимнастичких друштава у Краљевини Србији и најстарије у Смедеревском подунављу, основано 1885. године (Сперњак, 1931; Петровић, 1983; Илић, и Мијатовић, 2006). Стручни рад носили су поједини учитељи гимнастике у Смедеревској гимназији и официрски кадар које је постављало министарство. Њихова посвећеност организовању гимнастике обележила је предисторијат смедеревског соколства.



Слика 1. Соколски слет у Смедеревској тврђави, 1914.

Часови соколског вежбања су почели да се одржавају у поменутој сали хотела: „У почетку се само упражњавала гимнастика: просте вежбе, вежбе на дрвеном разбоју, на гвозденој шипци коју су као вратило држали на раменима дуги вежбачи, а дизала се и ђулад. Вежбао се и „Француски“ бокс (ударци рукама и ногама). Када су набављени мачеви почело се са учењем мачевања. Инвентар се повећавао набавком и ручном израдом, као уже за пењање и надвлачење и друго“. (Стојановић, 1994). На вероватно најстаријој фотографији из соколства вечно је сачуван од заборава само један у низу теловежбених догађаја у то време - Соколски слет у Смедеревској тврђави, одржан 1914. године, непосредно пред Први светски рат.

У раду са млађим соколским чланством карактеристично је обраћање пажње на „четири тежње“ које су одређивале суштину соколске идеје, а која се манифестовала у: телесном и моралном (духовном) васпитавању, као и у васпитавању у националном – родољубивом и демократском духу. Соколски савез је имао велики утицај на рад друштава, остваривао га је преко соколске штампе. Активности су нагло прекинуте због избијања Првог светског рата, дошло је до драстичног опадања соколског чланства због високог одзива у војску и масовног регрутовања, али и губитка чланства јер је због отвореног патриотизма прогањано. У смедеревском срезу, када се упореди број мушког становништва из 1910.

године са бројем из пописа за 1916, губитак мушког становништва због бомбардовања, ратних операција или интернирања, износио је око 8.500 или 37,20% (Поповић, и Поповић, 1995).

У новој уједињеној држави формиран је Соколски савез Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (јун 1919), и тада је проглашен темељни принцип «Једна држава, један народ, једно соколство». Овај савез ће се преименовати у Југословенски соколски савез, од августа 1920. (Мијатовић, 2006). После одлука на 1. соколском сабору у Новом Саду (јун 1919), соколски савези су распуштени и основане су соколске жупе које ће носити име по територијалном основу (београдска жупа у свом називу ће задржати име «Душан Силни»). На основу одлука на 2. соколском сабору у Загребу (август 1924) соколска друштва у свом називу брисаће националне и историјске атрибуте (српска ће брисати име «Душан Силни») и носиће име свог места или града.

Рад Друштва обновио је 1924. године директор Гимназије Рудолф Бикловић, који је тада изабран за старешину Друштва, а за начелника Иван Облак, учитељ гимнастике на служби у Гимназији (Соколска жупа Београд, 1937). Прве две године биле су нарочито тешке у обнови соколства у Смедереву, а до краја 1928. године споро се консолидовао рад и мукотрпно су стваране претпоставке за организационо јачање Соколског друштва „Смедерево“.



Слика 2. Уранак смедеревских сокола, испред Виле Обреновића, 1924.

Љубазношћу општинских власти и Одбора – формираног од најугледнијих Смедеревца, соколско чланство је добило простор за рад – соколану, на првом спрату зграде „Задужбина“ већ почившег добротвора Стеве Кузмановића, здања које се својим занимљивим архитектонским решењем сматрало једном од најлепших зграда у Смедереву. Стари соколи, још увек међу живима, изнели су о многе занимљиве податке о соколству у Смедереву, један од њих је, да је Друштво имало свој соколски биоскоп. Скупоцен пројектор је соколима даровао добротвор Јован

Коцас да би се превазишли финансијски проблеми. Филмови су пројектовани са балкона сале, а приходи су коришћени за набавку биоскопског инвентара, филмова и плаћање коришћења и одржавања соколане. На првом спрату Задужбине, соколски дом је имао пространу главну и помоћну салу за вежбање, пратеће просторе, соколску књижницу и читаоницу. У соколани, поред вежбања, приређиване су игранке, јавни часови, посела, организоване су лутрије, скупљање добровољних и хуманитарних прилога на соколским вечерима.



Слика 3. Соколски дом у згради Задужбине на првом спрату

Жупа Београд је настојала да успостави јак утицај на соколска друштва. Остваривала га је чврстом организацијом, распоређивањем друштава по окружјима, утицајем на планирање и остваривање обавезних активности друштава, као и подстицањем на међудруштвену сарадњу. Имала је стални увид у рад друштава, путем надзора њених делегата који су достављали периодичне извештаје.

Од средине 1928. године, када је Савез у Смедеревско друштво распоредио Анта Тадића за начелника, енергичног професора и соколског предњака, школованог у Прагу, успостављен је динамичан и свестран рад смедеревских сокола. Његовим доласком у Друштво, смедеревски соколи и Смедеревци су коначно осетили и спознали све вредне карактеристике соколства. Већ у првој години свог ангажовања у Смедереву, Тадић је успео да омасови чланство у свим категоријама, посебно женским. Оформио је со-

колски гимназијски огранак, окупио некадашње вежбаче у предњачки збор да раде са млађима, увео је редовност у организовању соколских манифестација и акција, јавних часова, академија, слетова, разних свечаности са приредбама, „кермеса“ (игранки), оснивање разних фондова, набавку гимнастичких справа и друго. Исте године, Тадић је основао малу соколску библиотеку са књижницом и друштвени оркестар, покренуо сарадњу са другим соколским друштвима. Ученици, студенти, радници и други грађани, који су се школовали, радили или живели ван Смедерева, почели су да се враћају у боље организовано и јаче Друштво.

Организационо консолидовање Друштва у Смедереву почивало је на изузетно јаким личностима – предњацима, које је покренуо Тадићев долазак у Смедерево. Њихова енергичност и љубав према гимнастици и вежбању уопште, моралне и радне особине испољене у изградњи

чврстог соколског колектива и васпитавању појединаца, данас, са дистанце од једног века, просто фасцинирају. Новоизабрани начелник, коме је Жупа Београд поверила да „проведе реорганизацију са техничке стране“ (Кујунџић, 1928), упркос врло кратком периоду проведеном у Смедереву (1928-1932, док је службовао у Гимназији), предузео је одлучујуће кораке и оставио дубок траг у Друштву, који ће бити путоказ другим соколима у даљем функционисању соколске организације.

Друштво је ушло у такав ритам обављања редовних вежбачких и културно-просветних активности, да је број чланова досегао скоро 600 уписаних. Активностима, као што су предавања, „наговори“ (кратка предавања пред вежбачима), посела, јавни часови, свечане и гимнастичке академије, летовања на Јадрану, приређивање соколских вечери са певањем или свирањем соколске химне, приказивање у соколским униформама, те наступи ђачког соколског оркестра, соколског хора, декламовање, заветовање на дан државности пред друштвеном заставом, оснивање сеоских чета, фолклорне, луткарске, лакоатлетске секције, секције руског сокола, Соколско друштво је усталасало паланачки менталитет смедеревске вароши.

Културни утицај Сокола у Смедереву временом је јачао, тако да су на разним градским свечаностима соколи увек имали своје место у програму. И различите приредбе на којима су се држала тематска предавања, концерти, пројекције филмова, или се рецитовала поезија, биле су скоро увек праћене соколским вежбањем - такозваним соколским гимнастичким академијама или јавним часовима. Овим свечаностима присуствовале су најугледније личности округа. Организовање приредби на велике верске празнике, за Ускрс, Божић, или Видовдан, соколима је доносило популарност јер су у таквим приликама била већа окупљања грађана. Појединим академијама би претходиле и свечане поворке као најавна програма академија. Академије су се одржавале најчешће у соколани или Општинском дому, а јавни часови са гимнастичким вежбањем и на отвореном простору, летњем соколском вежбалишту.

Окосница програмских активности у соколској делатности била је гимнастика. Вежбале су се просте вежбе, вежбе на справама, ритмика, вежбе са реквизитима, скупне слетске веж-

бе. Савезна соколска организација је прописивала и такмичења („утакмице“) у лако атлетским садржајима, а врло брзо су прихваћене и друге спортске дисциплине.

Програм стручног усавршавања чланства у соколском систему Краљевине Југославије био је амбициозно постављен. Напредни вежбачи упућивани су на периодично организоване предњачке течајеве, углавном жупске у Београду, ређе и савезне. Друштвене предњачке курсеви организовали су стручни и искусни предњаци. Предњачки течајеви нису били лаки, трајали су две, три или четири недеље. Звање предњака стицано је полагањем предњачког теоријског и практичног градива, које их је оспособљавало за рад у соколским друштвима, али и у настави у основним и средњим школама. Течајци су имали на располагању и литературу са садржајима који су обухватили свестрану физичку активност (Брозовић, 1930).

Друштво је било активно у иницијативи оснивања сеоских чета што је имало изванредан утицај на социјални и културни преображај сеоске средине. Прва соколска јединица основана је у Лозовику 1929. године и била је најуспешнија. Затим су осниване у Милошевцу (1931. године), Осипаоници и Лугавчини (1934. година), у Радинцу и Сараорцима (1936) и у Водњу 1939. године (Годишњи извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1937. годину).

У периоду између два светска рата, али и у ранијој прошлости смедеревске вароши која сеже у претходни 19. век, у Смедереву је био велики број хуманих људи, добротвора и задужбинара који су помагали Друштво, али и грађана организованих преко соколских хуманитарних акција, обично поводом разних свечаности. Свечаностима је придаван велики значај. Обележавани су државни празници, рођендани краља и представника краљевске династије, разне историјске и друге годишњице, државни и соколски јубилеји. Једна од централних светковина у делатности соколских друштава била је „Соколска Петрова петолетка“. Био је то важан просветно-културни и пропагандни пројекат сокола Краљевине Југославије, који је симболизовао приврженост и љубав према краљу и његовом наследнику. На свечаностима обележавања Петрове петолетке Југословенско соколство се морално обавезивало – заветовало да ће у петогодишњем

периоду радити за добро своје домовине и народа испуњавањем корисних задатака, јер «спорт је у току свог историјског развоја често осликавао економску, социјалну, па и политичку димензију друштва» (Шиљак, Мијатовић, и Парчина, 2013). Најважнији завет смедеревских сокола био је прикупљање што више финансијских средстава за изградњу соколског дома који ће назвати “Краљ Петар II”.

Соколски слетови су биле јавне свечане манифестације које су имале огромну улогу у ширењу соколске идеје – идеологије (Ћук, 2013). Савез сокола је настојао да слетски програми, без обзира о ком се нивоу ради, садрже три пратећа садржаја, а то су: соколске поворке (дефилеи) кроз град којима би почињали и завршавали слетови, затим, соколска такмичења („утакмице“) у вежбању на справама и другим дисциплинама и соколске свечаности којима се приказивало масовно вежбање огромног броја учесника на слетском вежбалишту и разни културни садржаји. Према устројству соколске организације у Краљевини Југославији одржавани су окружни, жупски и покрајински слетови (називани су и савезни или државни због отвореног и масовног учешћа соколских друштава). Соколско друштво у Смедереву је учествовало на готово свим слетовима и такмичењима, организујући их као домаћин или, пошто би се квалификовало, гостујући у другим друштвима и соколским савезима. Смедерево је

било познато као добар домаћин у организовању слетова. Историјска прошлост града и древна Тврђава на обали Дунава били су интересантни гостујућим соколима приликом разгледања Смедерева пре такмичарских сусрета. Гости су пристизали у Смедерево бродом или возом, што је већ само по себи било занимљиво учесницима.

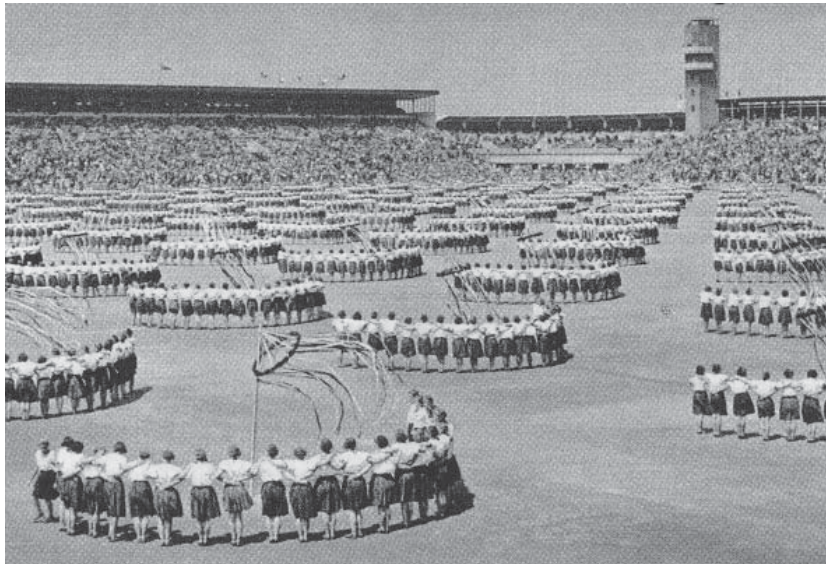
Поред окружних, нараштајских и жупских слетова, смедеревски соколи су учествовали од 1926. на готово свим највећим слетовима (Брозовић, 1930; 1935). То су: 8. свесловенски слет у Прагу (1926), 6. покрајински соколски слет у Скопљу (1928), Први свесоколски слет Краљевине Југославије у Београду (1930), 1. покрајински слет у Љубљани (1933), 2. покрајински слет у Сарајеву (1934), 3. покрајински слет у Загребу (1934) и 8. слет Бугарских Јунака у Софији (1935) (Цветковић, 2007). Посебно је занимљив 4. покрајински слет у Суботици (јун 1936) на коме је одељење женског нараштаја за освојено 1. место и титулу државног првака одликовано сребрним венцем Београдске жупе (Годишњи извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1937. годину). Смедеревске нараштајке су, због великог успеха на савезном слету, представљале југословенско соколство наредне године на академијама које су приређене у Београду на Коларцу и Софији у Народном позоришту (1937).



Слика 4. Државне првакиње нараштајке из Смедерева, Суботица 1936.

Свесловенски и свесоколски слетови били су смотре техничке спремности у вежбању и на грандиозним масовним наступима. Наступ смедеревских сокола на 10. свесловенском слету у Прагу (1938) био је запажен, као и наступ ученика средњешколаца из Смедерева. Годину

дана касније смедеревски соколи су, међу 7000 југословенских учесника, учествовали и на 9. слету Бугарских јунака у Софији (1939). Само из жупе Београд било је 1150 учесника за које су, за превоз, биле претебне две посебне композиције воза.



Слика 5. 10. свесловенски слет у Прагу 1938.



Слика 6. Соколи Смедерева у соколском дефилеу, Софија, 1939.

Крајем двадесетих и почетком тридесетих година 20. века, када је соколство било изузетно снажно на свим пољима свога деловања, почеле су се прихватати нове спортске активности у физичком вежбању и такмичењима. У Смедереву је одувек владао спортски дух, тако да су лако

прихватане поменуте промене у односима спортских и соколског савеза. Смедерево се у томе истицало као пример међу градовима. Захваљујући свестраној оријентацији у програму активности, Друштво у Смедереву је било високо рангирано у Београдској соколској жупи (Годишњи

извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1937. годину). Смедеревски соколи су, осим за гимнастику, показивали велико интересовање и за друге спортове. Развијали су их и као промотери представљали, посебно: ха-зину, фудбал, веслање, одбојку, лакоатлетку и бициклизам. Касније су били активни и као спортски функционери у спортским друштвима и клубовима.

Поред соколане, Друштво је од 1935. године располагало својим летњим вежбаљистем. Ово вежбаљисте било је пространо, лоцирано покрај Дунава, и коришћено је све до почетка Другог светског рата. Било је омиљено јер је значајно растеретило рад у соколани и јер се приликом вежбања окупљао народ да посматра атрактивне соколске вештине.

Друштво је временом набавило све гимнастичке справе, Иако нису биле најмодерније, служиле су својој сврси и издржавале су че-

сто и рушилачку енергију и вратоломије вежбача. Поред гимнастичких справа, Друштво је имало и пијанино који је коришћен за плесно и ритмичко вежбање. О реду у соколани и техничким питањима бринуо се домар.

У Соколском друштву Смедерево дубок траг у предњачком раду оставили су одлични предњаци, посебно и начелници који су бирали као најстручнији и најискуснији међу њима. У почетном периоду смедеревског соколства то су Радивоје Ристић, Франкл Буховец, Иван Облак, Богић Данило, Јовица Спасојевић, Петар Донић, Анте Тадић, Коларов Ђорђе, Јосип Коцмут... Касније су, захваљујући њима, како то бива, стасали њихови ученици, успешни такмичари и свестрани спортисти као нараштајци и касније чланови, а потврдиће се и као предњаци: Будимир Стојановић, Светозар Тоза Константиновић, Ђорђе Ђирић, Божидар Прокић, Миодраг Митровић...



Слика 7. Соколско друштво Смедерево, део соколског чланства 1940.

Када је законом Соко Краљевине Југославије проглашен државном институцијом (1929), имао је велики утицај на креирање наставе у војсци и школству (Мијатовић, 2006). Али, како су се друштвене прилике усложњавале, услови за делатност соколства су се погоршавали. Било је све више ситуација, које су соколе стављале на моралну пробу, да понашањем потврде властите

вредности. Будућа времена ће показати колико су соколи веровали у карактер, морал, добро по човека и његову слободу у заједничкој држави. Поред унутрашњих сепаратизама и национализама, почела је да нараста опасност и од спољашњег непријатеља. Југословенско соколство је било прва друштвена организација која је безрезервно све своје снаге мобилисала у одбрану земље.

У Смедереву су вежбачке активности замењене одбрамбеном обуком, нарочита пажња била је посвећена стрелаштву и бициклизму. Оснивали су се течајеви за лако сналажење на терену, за службу везе – телеграфску, телефонску и самарићанску и течај за заштиту од бојних отрова. Обука из стрелаштва - у руковању и гађању из пушке, прва помоћ и превијање реализовани су у Тврђави и на Стрелишту. У мартовским демонстрацијама (1941) соколи су подржали становништво учествујући у протестима (руководство Сокола није организовало те протесте), у којима се изражавала непокорност будућем непријатељу.

Пошто је већина Сокола избегла пред окупатором или мобилисана, соколане су се затварале једна за другом, јер је соколска организација престала са радом. У жељи да не замру неповратно вредности овог „више него физкултурног“ покрета и да после рата, поново оживи соколски дух у граду на Дунаву, група смедеревских сокола се почетком окупације побринула да се сачувају, односно сакрију, обележја и справе Друштва (Вукашиновић, 1994). У време окупације било је опасно бити сокол, рад организације окупатор је забранио, а соколи су били прогањани и хапшени. Старији смедеревски соколски чланови су, због тога, бежали у партизане. Неколико чланова соколског друштва је заробљено и интернирано у немачке логоре, поједини се нису вратили, а неки су стрељани на Језави у Смедереву 1944. године.

По завршетку Другог светског рата распуштена организација Соко није била забрањена, нити је укинута, али до њеног обнављања није дошло. Један од разлога томе била је доследност у опредељености да се соколи не баве политиком, а од 1945. године обнова спорта и уопште физичке културе није могла да се замисли без утицаја политике. Тако је соколство и остало у памћењу њених некадашњих чланова и у сећању становништва, као свесловенска организација која је промовисала југословенску и националну мисао, а појединца физички јачала, духовно, морално, интелектуално и културно уздизала.

Врло брзо покренут је нови физкултурни покрет широм ослобођене земље, опет формиране на заједништву, братству и јединству свих народа и народности. И како то већ бива, опет ће спортски покрет и вежбање, као већ познато и опробано средство, повезати народе у једној

земљи. Историја се понавља, а већ виђена трагичност судбине обичног југословенског човека, осуђеног на страдања са пропадањем илузије о заједништву, поновиће се још једном, после пола века.

Смедеревски спортисти ће се, захваљујући завидној соколској прошлости и соколском искуству, исти они соколи који су већ стасали у предњаке током тридесетих година, брзо организовати и 1946. године формирати ново физкултурно друштво – ФД „Јединство“ (Вукашиновић, 1996).

ЗАКЉУЧАК

Соколско друштво „Душан Силни“, потом преименовано у Соколско друштво „Смедерев“ (1912) наставило је делатност Смедеревског друштва за гимнастику и борење (1885), остало је следбеник претходног, као што је то од 1910. године било и са другим гимнастичким друштвима у Србији. Делатност ове соколске организације снажно је утицала на друштвено-културни преображај смедеревске вароши и Смедереваца, такође и околних села и сеоског становништва. Мноштво одржаних активности је својим културним, образовним и васпитним садржајима позитивно утицало на свакодневицу вишенационалне заједнице. Соколство је остављало снажан утицај на становништво и чинило да им живот пулсира лепше, интересантније и садржајније. Друштво је постизало солидне резултате на свим пољима делатности, а у једном, краћем, периоду и изузетне такмичарске и ревијалне.

Химна, соколске униформе, заветовање пред друштвеном заставом, наступи, путовања, летовања, рад по секцијама, проливање зноја у соколани и на летњем вежбалишту, дружења, учења и васпитавање, све је то оставило неизбрисив траг у одрастању сваког члана. Зато соколске генерације нису никада заборавиле све те вредности соколства. Утицај Сокола временом је толико нарастао, да је привлачио у своје чланство и најугледније Смедеревце. Овакав значај и углед једне спортске организације вероватно се више неће поновити у Смедереву.

Други светски рат прекинуо је врло развијену соколску делатност на многим пољима,

а велики број активности и манифестација, које су покренуле нове власти после ослобођења, темељиле су се на идејама, искуствима и пракси Соколства Краљевине Југославије. Није било тешко препознати „пресликана“ решења, соколске идеје и методологију у масовним слетовима, програмима, у организацији вежбања, идеји југословенства, братства и јединства, петогодишњим плановима, идентификацији омладине са владаром...

Соколство је у своме бићу имало несумњивих вредности, које су Смедеревци знали да поштују, па је Друштво уживало велики углед. Вредни, стручни и искусни предњаци су свакако једна од тих вредности. Соколско друштво у Смедереву је, може се слободно рећи, имало ту срећу да се, захваљујући карактеристикама вишена-

ционалног састава вароши и гостопримљивости Смедереваца, у његовим редовима обрну и познати стручњаци који нису рођени у Смедереву. Од ових предњака млађи Смедеревци су много научили, стасали су у искусне предњаке и покренули и носили рад Друштва после рата. У свом предњачком раду били су емисари и апостоли соколске мисли и соколских тежњи, а то је да се васпитава појединац који ће бити попут сокола – наочите, снажне и издржљиве птице, морално уздигнут, васпитан у свесловенском и либералном духу, национално југословенски и патриотски оријентисан. Поставили су стандарде, у оно време врло високе, који у неким аспектима неће никада бити поновљени. Било је то богато наслеђе које су предавали млађима, да се даље проноси.

ЛИТЕРАТУРА

1. Брозовић, А. (1935). *Соколски зборник за 1934-1935*, година 1. Београд: Соколски савез Краљевине Југославије.
2. Брозовић, А. (1930). *Свеславенско соколство Свесоколски слет 1930*. Београд: Савез Сокола Краљевине Југославије.
3. Вукашиновић, В. (1996). Јубиларна 50-годишњица Друштва у знаку гимнастике. *Физичка култура*, 50(4), 356–359.
4. Вукашиновић, В. (1996.). *Педесет година гимнастике у Смедеревском „Партизану“*. Смедерево: ДСРФВ „Партизан“.
5. Вукашиновић, В. (1994). Три значајна датума у историји ДТВ „Партизан“ у Смедереву. *Физичка култура*, 48(2), 178–182.
6. Годишњи извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1931. год. (1932). Београд: 40.
7. Годишњи извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1936. год. (1937). *Око Соколово*, 5, 27.
8. Годишњи извештаји за Главну скупштину о раду Соколске жупе Београд за 1937. год. (1938). *Око Соколово*, 4, 104.
9. Годишњи извештај о раду Соколске жупе Београд за 1938. год. (1939). *Око Соколово*, 3-4, 41.
10. Илић, С. (2008). *Телесно вежбање и спорт у Србији (1857-2007)*. Београд: ДТА доо.
11. Илић, С, и Мијатовић, С. (2006). *Историја физичке културе Кнежевине и Краљевине Србије, део 3*. Београд: Факултет физичке културе Универзитета у Београду.
12. Извештаји за главну скупштину Соколске жупе Београд, 13. марта 1932. (за 1931. годину). Београд: ГП „Просвета“.
13. Извештај о раду Смедеревске гимназије за шк. 1910-1911. годину (1911), 3-5. Смедерево: Смедеревска гимназија.
14. Извештај о раду Смедеревске гимназије за шк. 1911-1912. годину (1912).16 -17 и 31. Смедерево: Смедеревска гимназија.
15. Извештај о раду Смедеревске гимназије за шк. 1913-1914. годину (1914). 8-9. Смедерево: Смедеревска гимназија.
16. Иоанидис, Т, Стефановић, Ђ, Кориоту, М, Шилјак, В., и Мијатовић, С. (2008). Улога и значај гимназије у припремању младих за такмичења на Олимпијским играма у

- античкој Грчкој. *Физичка култура*, 62(1-2), 66–74.
17. Кујунџић, Ј. (ур.) (1928). *Гласник Београдске соколске жупе Соко Душана Силног*: Београд: Соколска жупа Београд „Душан Силни“.
18. Мијатовић, С. (2006). *Историја физичке културе Србије (1918-2000), Савремено доба. 4. део*. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања.
19. Обрадовић, С.И. (1912). Годишњи извештај Савеза соколских друштава «Душан Силни» за 1911, У СИ Обрадовић, (ур.), *Соколски годишњак*. Београд: Савез соколских друштава Душан Силни.
20. Обрадовић, С.И. (1914). Годишњи извештај Савеза соколских друштава «Душан Силни» за 1912-13, У СИ Обрадовић, (ур.), *Соколски годишњак*. Београд: Савез соколских друштава Душан Силни.
21. Павловић, Л., Булатовић, М., и Пауновић, Р. (1971). *Минули век Смедеревске гимназије*. Смедерево: Гимназија у Смедереву.
22. Петровић, В. Ј. (1983). Физичка култура до 1941. год. УМ. Малетић (ур.), *Социјалистичка република Србија, II том* (стр. 429-459). Београд: Књижевне новине.
23. Поповић, Л. (1912). Српски соколски гласник: Београд: Савез соколских друштава «Душан Силни».
24. Поповић, С., и Поповић, Љ. (1995). *Из историје Смедерева у Првом светском рату*. Смедерево: Архив у Смедереву.
25. Соколска жупа Београд (1937). Соколско друштво Смедерево. *Око Соколово*, 7, 140–141.
26. Сперњак, Б. (1931). *Повест гимнастике и соколства*, друго прерађено и проширено издање. Винковци: “Ново доба”.
27. Степановић, М. (2008). *Појава спорта у Смедеревском подунављу*. Смедерево: Музеј у Смедереву.
28. Стојановић, Б. (1994). *Живот и рад сокола*. Необјављен рукопис о соколству у Смедереву од школске 1912/13. до 1941. године, из заоставштине жупског соколског предњака Будимира Буде Стојановића, просветног саветника из Смедерева. Копија у поседу аутора.
29. Трујић, Н. (1967). *Физичка култура у школама Србије у 19. веку*. Београд: Комисија за историју, Архив и Музеј физичке културе Србије.
30. Цветковић, Д. (2007). *Соколи и соколски слетови*. Београд: Космос.
31. Čuk, I. (2013). *150 let športnega društva Narodni dom v sliki in besedi*. Ljubljana: ŠD Narodni dom.
32. XV Všesokolsky slet, 150 let v pohybu. (2012). Praha: Česka obec sokolska.
33. Шилјак, В., Мијатовић, С., и Парчина, И. (2013). Спорт и религија. *Теме*, 2, 888–900.

Примљен: 8.10.2013.
Прихваћен: 15.11.2013.

THE FALCON MOVEMENT IN SMEDEREVO UNTIL THE BEGINNING OF THE SECOND WORLD WAR (1912-1941)

Summary

Basic ideas and characteristics of fundamental falconry are disseminated also in the Kingdom of Serbia, ideas of fellowship, releasing of Germanization influence and strengthening of national and cultural conscience. Gymnastics associations accepted the idea of overall Slavic falconry exercising, and added to their names title “Falcon”, as in Czech Falcons, and introduced Czech “Falcon” exercising system, instead of German one. Also Smederevo Gymnastics and Combat Association in the course of time chose the falcon exercising system. The aim of this research was to find, systemize and critically analyze data about the falconry in Smederevo, about the falcon association “Dusan Silni” (Dusan the Mighty), which as a successor continued the activities of the previous association – Smederevo Gymnastics and Combat Association. The basic assumption was founded on the expectation that data from the archive, periodical sources and ex falcon legacy would provide a satisfying base for reconstruction of Falcon Association history, i.e. appearance and development of the Falconry in Smederevo. During the research historic, causal and descriptive methods were used. Research results for the reference period, show that despite complex political, social, economic and cultural situation in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the Kingdom of Yugoslavia, the Falcon Association of Smederevo played a significant role in spreading and development of the falcon movement and promotion of Yugoslav national thought. Large number of data showed that activities of this falcon organization were extremely versatile. Well organized training programs, numerous participation in falcon rallies and competitions, as well as health, educational, cultural and other forms of acting of the Association, had great influence on social and cultural transformation of the town of Smederevo as well as of the nearby villages and rural population, for which falcon foremen took most credit.

Key words: FALCON RALLIES / FALCON IDEA / FALCON ASPIRATIONS / FRONTMEN

INTRODUCTION

During research of the history of the Association for Physical Education “Partizan” in Smederevo (Vukašinović, 1996), it came to our attention that activities of Partizan had been deeply engrained in pre-war falcon movement. Beliefs of the ex falcon members were that there were little saved and available data for research of Smederevo falconry. It was believed that there were no original Association documents saved. It was not clear whether prior to the occupation the concealed documentation had perhaps

vanished in war ashes, since Smederevo suffered two war destructions at the beginning of the Second World War - during the April bombing in 1941, and during the dreadful ammunition explosion in the Fortress on June 5, 1091, or it was lost in the course of allied bombing from June 11 to June 16, 1944.

Despite that, sentimental feelings gathered during the time and changed relationship of society towards this, for such a long time, suppressed phenomenon of falconry, invoked an old wish of Asso-

ciation members to find new traces in its further history. At the moment of reconstruction of Smederevo falconry, in 2007, very little was known about Falcon Association, a few names of founders, unclear date of place and year of foundation, a few photographs and memories, faded in time. The history of Smederevo Falcon Association hasn't so far been researched, and it was not possible to analyze it without basic knowledge from the history of Belgrade, Serbian and Yugoslav falconry.

Basic ideas and characteristics of fundamental falconry are founded on libertarian ideas and principles of civil society arisen from French democratic revolution "Freedom, equality, brotherhood", as well as the philosophy of the ancient Hellenes – "gymnasium was not just a place where one could occasionally stop to exercise, but also an educational institution, which nourished culture of body and spirit (Ioannidis, Stefanović, Koriotu, Šiljak, & Mijatović, 2008). In spirit of liberalism, democracy, altruism and tough discipline, the creator and founder of falconry, a philosopher Dr. Miroslav Tirs and his associates created the falcon movement and body exercising organization where the idea of unity, release of Germanization and strengthening of national and cultural conscience was propagated. Tirs's idea that moral and body rebirth is a skeleton of falcon activities, led to extreme development of the falcon movement and large interest for this organization outside of Czech, Moravia and Slovakia.

Belgrade Gymnastics Association, added to its name a title "Falcon" in accordance with Prague Falcons (1891), and it first accepted the idea of overall Slavic falcon exercising, to be introduced instead of German exercising system. Therewith, establishing similar associations in the Kingdom of Serbia began in Kragujevac, Sabac, Nis... (Ilić, 2008; Ilić, & Mijatović, 2006). Decision to name the gymnastics associations "Falcon" in Serbia, caused strong reaction and disagreement among its members. This dispute led to the founding of a new association named Citizen Gymnastics Association "Dusan the Mighty" (1892), whereas later the name was changed to the Knight's Association "Dusan the Mighty". Its members supported the idea of relying the work of the association on Serbian history, with hallmarks of Serbian tradition and statehood. While members of Falcon Associations were abandoning the Association and going over to "Dusan the Mighty", in entire Serbia affiliations of "Dusanovac members" were found-

ed (Trujić, 1967; Petrović, 1983; Ilić, & Mijatović, 2006). Misunderstandings, unsportsmanlike rivalry and splitting of falconry membership lasted for 18 years, until its uniting in 1910, and therefore Serbian gymnastics and falconry were in serious crisis.

Gymnastics associations in province had a tough job to decide which association to join. Smederevo Gymnastics and Combat Association (founded in 1885) maintained cooperation with both Belgrade associations, respecting the choice and commitment of members, while retaining its own name. This is supported by data in regards with Association activities and cooperation which Smederevo maintained with both Belgrade Associations. In those years, at the end of the 19th century, while our organizations were in dispute, The Second and The Third Overall Slavic Rally were held in Prague, Czech country (XV Všesokolsky slet, 150 let v pohybu, 2012). These rallies became more and more popular, number of participants climbed to 5000 and audience to 30 000. Serbs, Slovenes, Croats and Poles participated in the procession.

In the history of Serbian Kingdom and later Yugoslav Kingdom, social and political events happened quickly, dynasties Obrenovic and Karadjordjevic swop the throne, a constitutional battle with willful rulers was led, Constitutions were adopted and abolished, non-democratic regimes were abolished, social and economic reforms initiated, crises, state bankruptcy... The same situation was in the period when old century was replaced by the new one – assassination of Aleksandar Obrenovic (1903), social and economic changes with Petar I Karadjordjevic, soon the imposed Customs war by Austro Hungary (1906-1910), and the Balkans war (1912-1913), as an introduction to the First World War and other events until the beginning of the Second World War, created occasions that significantly influenced life of an ordinary man, social relationships, and even development of falcon movement, because a Falcon shared destiny of his state and people.

The aim of this research was to find, systemize and critically analyze data about the founding and development of the Falcon movement in Smederevo, in the period from 1912 to 1941, bearing in mind context and reflex of overall social and historic events for the reference period.

The basic assumption was founded on expectation that data from the available archive, legacy and recollection of a few ex falcon members should en-

able reconstruction of the origin and development of the Falconry in Smederevo, i.e. Falcon Association in Smederevo that would continue activities of the previous Smederevo Gymnastics and Combat Association.

METHOD

Historic, causal and descriptive methods were applied in the research. In frames of heuristics the widest fact oriented material was consulted: monographs, falconry periodicals, funds, repertoires, annuals, reports, minutes, brochures, rules, photo-documentation, and legacies of ex falcons. The collected data from historic sources was classified, analyzed and compared with different aspects that characterized the development of falconry in time period from 1912 to 1941, depending on situation in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and in the Kingdom of Yugoslavia.

RESULTS AND DISCUSSION

Positive changes in Serbian gymnastics and falconry, after combining falcon and knight unions, contributed to maturing of the Association for Gymnastics and Combat members` idea for changing the name of their organization. That was ongoing at the time of arrival of 9 Czech falcon gymnastics teachers appointed by the Government of the Kingdom of Serbia (starting from March 1911) and appointed to 9 Serbian towns (Ilić, & Mijatović, 2006). The Czech foremen provided great contribution by working in Grammar Schools, Falcon Associations and Military Academy.

The falcon association "Dusan the Mighty" was founded in Smederevo in 1912. The precise date is not available, though it is assumed that the founding was taking place till the beginning of the first Balkans war (October 8, 1912). Since falcon association activities were reduced or ceased during the Balkans wars (Obradović, 1912; 1914), the annual reports for 1912 for the Union of Falcon Associations "Dusan the Mighty", as well as Reports and chronicles of Smederevo Grammar School (where falconry was propagated) and therewith, specific founding data of

Falcon Association "Dusan the Mighty" in Smederevo was not issued. In the next, 1913 year, after the end of the Second Balkans War (from June 16 to July 10, 1913), Smederevo Falcon Association was registered into the Union of Falcon Associations. Otherwise, it was usual to have falcon associations, prior to their founding, submit a request to Belgrade Falcon Parish in the course of one year and receive approval – decision in the following year. Therefore, as confirmed in the researched data from a dozen of reliable sources, - in periodicals and statistical reports (Report on Work of Smederevo Grammar School for the School Year 1913-1914; Obradović, 1914), as well as reports about Belgrade Falcon Parish (Reports for the Main Assembly of Falcon Parish Belgrade, March 13, 1932; The Annual Reports for Main Assembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1936; The Annual Reports for Main Assembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1937; The Annual Reports for Main Assembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1938), as well as manuscripts from remnants and remembrance of falcon frontmen and members (Stojanović, 1994), date of Falcon Association in Smederevo founding and the beginning of the falconry is linked both to 1912 and 1913 and is often cited as "school year 1912/13".

It is known that, till the beginning of the Balkans Wars, activities of Falcon Associations in Belgrade Falcon Parish were very dynamic. In that year Serbian Falcons participated in The Sixth Overall Slavic Rally in Prague. Few events are connected with occurrence of falconry in Smederevo from the end of 1911 and further on, that preceded foundation of Association, and were in the Report on Work of Smederevo Grammar School and school chronicle. Grammar school pupils showed great interest in body exercising and falcon activities that were propagated. Then, a teacher, Ahilo Kalman, known as a proponent of gymnastics and founder of Gymnastics and Combat Association in 1885, held a speech on St. Sava's day about the importance of the falconry exercising (Report on Work of Smederevo Grammar School for the School Year 1910-1911). Further on, at the end of March 1912, a lecture about "Behaviour in Falcon Association" was held and on that occasion the falconry brochure was issued by Svetislav Petrovic, an owner of a printing office in Smederevo. And in the end, Minister of Education Ljuba Jovanovic (a famous Belgrade falcon) visited Grammar School in August 1912 and probably that occasion acceler-

ated founding of the Association (Report on Work of Smederevo Grammar School for the School Year 1910-1911; Pavlović, Bulatović, & Paunović, 1971), especially when he met there a teacher Radivoje Ristic as well as his old acquaintance from the period of the work of the Gymnastics and Combat Association, the teacher Ahil Kalman. All of it had happened prior to the beginning of the First Balkans War.

The founding assembly was held in the café of a reputable hotel "Laf" on the Danube riverbank. The hall of the café from the yard side had movable inventory, so after the assembly it was used as a gym. Association founders were grammar school pupils who were attracted by the idea of falconry (Miladin Milic, brothers and sisters Pandurovic, brothers Ciric, brothers Konstantinovic, M. Djoric, N. Dimitrijevic and older practitioners, already active in the existing association Mihajlo Balzaren, brothers Nikola and Djordje Nicota, Tosa Jeftic and Dragisa Nisavic). This initiative was supported also by Grammar School teachers Ahilo Kalman and Radivoje Ristic, active from the past time in the Association for Gymnastics and Combat, a supplement teacher Miodjub Todorovic, as well as the mentioned printer Svetislav Petrovic. The first head of the Association was a reputable Smederevo citizen, bank officer Dragisa Nisavic, and the first chief was Mihajlo Balzaren (Stepanović, 2008).

Data in connection with activities of Smederevo Gymnastics and Combat Association from 1904, 1908 and 1911 (The Annual Reports for Main As-

sembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1936), confirmed the assumption that it was about the continuation of the Association activities, which means it was reorganized and renamed to Falcon Association "Dusan the Mighty". It is interesting that *Smederevo Gymnastics and Combat Association* was one of the oldest Gymnastics Associations in the Kingdom of Serbia and in Smederevo Danube basin, founded in 1885 (Spernjak, 1931; Petrović, 1983; Ilić, & Mijatović, 2006). The expert work in this association was carried by certain gymnastics teachers in Smederevo Grammar School and officers, who were appointed by the Ministry. Their dedication to organize gymnastics marked the pre-history of Smederevo Falconry.

Falcon training classes started to take place in the mentioned hall, in the beginning only gymnastics was exercised: simple exercises, exercises on a wooden loom, iron bar that was carried by taller practitioners, on their shoulders such as shaft and also they were lifting cannonballs. Also, "French" boxing was trained (hitting both with hands and legs). When swords had been purchased, they started with swordplay. The inventory was getting richer by purchase and its hand making, such as climbing rope and tug rope, etc. (Stojanović, 1994). In probably one of the oldest photographs from the falconry frames, one of bunch of exercising events at that time was saved, and that was the Falcon Rally in Smederevo Fortress, held in 1914, just before the start of the First World War.



Picture 1. Falcon rally in Smederevo fortress, 1914

In working with younger Falcon membership typical was the attention paid to four things that determined the essence of falcon idea, which was manifested through: body and moral (spiritual) upbringing, as well as upbringing of national, patriotic and democratic spirit. Falcon union influenced the work of association and enlightened the membership in spirit of falconry through the falcon press. Activities were suddenly interrupted because the First World War began, membership was drastically lost or lessened or it was prosecuted because of the patriotism, and many of them applied to the military. In Smederevo county, when comparing male population in 1910 with the number from 1916, loss of male population due to bombing, war operations or detention camps was around 8.500 or 37,20% (Popović, & Popović, 1995).

In the new, united state, Falcon Movement of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (June 1919) was formed and a principle "one state, one nation, one falconry" was then established. This union was renamed into Yugoslav falconry union since

August 1920 (Mijatović, 2006). After making decisions on the first Falcon Assembly in Novi Sad (June 1919), Falcon Unions were dissolved and Falcon Parishes were established that will bear the name on the territorial basis (Belgrade Parish in its title will retain the name "Dusan the Mighty"). Based on the decision of the 2nd Falcon Parliament in Zagreb (August 1924) Falcon Societies in their name will erase national and historical attributes (Serbian will delete name "Dusan the Mighty") and will carry the name of their village or town.

The Association work was restarted by Grammar School director Rudolf Biklovic in 1924, who was then appointed head of association and the chief was Ivan Oblak, gymnastics teacher working in Grammar School (Sokolska župa Beograd, 1937). First two years were especially difficult in renewing of falconry in Smederevo and till the end of 1928 work and assumptions for organizational strengthening of Falcon Association Smederevo consolidated slowly and painfully.



Picture 2. Smederevo Falcon reveille, in front of the villa Obrenovic, 1924

Thanks to the kindness of Municipality and Board - consisting of most reputable Smederevo citizens, membership of falcons got a space for work – **gym of falcons** on the first floor of the building "Za-

duzbina" of the late benefactor Steva Kuzmanovic, a building that with its architectonic decision could be compared with beauty of the Catholic Church and the Court building in Smederevo. Older falcons were

giving various interesting data about the falconry in Smederevo, one of which was that the association possessed a cinema of falcons. The expensive projector was donated to the falcons by a benefactor Jovan Kodzas in order to overcome a financial crisis. Movies were projected from the hall's balcony and the income was used for purchase of cinema inventory, movies' purchase and payment of utilization and

maintenance of the gym. The house of falcons was located on the first floor of "Zaduzbina" where it had a spatial main and auxiliary gym, accompanying premises, falcon library and reading-room. In the gym of falcons, besides exercising the following was organized: dances, public classes, lottery, and collection of voluntary and humanitarian donations at falcons' evenings.



Picture 3. Falcon headquarters on the first floor of Zaduzbina building

Belgrade Parish tempted to establish strong influence on falcon associations. It managed to enforce that by strong organization and deployment of associations in parishes, by influencing the planning and accomplishment of their mandatory activities and cooperation between the associations. It had a constant insight into the work of associations through its delegates and was receiving periodical reports from them.

From the middle of 1928, when the Union appointed for Smederevo Association Ante Tadic as a head, a dynamic teacher and falcon front man educated in Prague, dynamic and versatile work of Smederevo falcons was established. His arrival to the Association enabled Smederevo falcons and population finally to experience all valuable characteristics of falconry. Early in the first year of his engagement in Smederevo, he managed to enlarge membership in all categories, especially female. He formed the secondary school falcon branch, gathered ex practitioners to

the front man's board to work with the youngsters, he introduced regularity in organizing falcon manifestations and actions, public classes, academies, rallies, different celebrations with performances "kermes" (dances), establishing various funds, purchase of gymnastics devices... In the same year Tadic founded small falcon expert library with a bookstore and city orchestra (1928) and he started cooperation with other falcons' associations. Pupils, students, workers and other citizens who studied and worked or lived outside of Smederevo started getting back to better organized and stronger Association.

Organizational consolidation of Smederevo Association was based on extremely strong personalities – fore men, initiated by Tadic's arrival to Smederevo. Their energy and love towards gymnastics in general, also the emphasized moral and work abilities in building of a strong falcon collective and influence on individuals, today from a distance of one century is simply fascinating. The newly elected head who

was entrusted by the Belgrade Parish to “conduct reorganization from a technical side” (Kujundžić, 1928), in spite of very short time period spent in Smederevo (1928-1932, matches with his service in Grammar School), undertook decisive steps and left deep traces in the Association that became a guide to other falcons in further work of falcon organization.

The society had such a rhythm of regular training, cultural and educational activities that number of members rose to 600. With the activities such as lectures, short speeches (short lectures in front of practitioners), country parties, public classes, festive and gymnastics academies, summer holidays on the Adriatic coast, organizing falcon evenings where pupils’ orchestras played, falcons’ choir sang, recitation of its members, pledge on a statehood day, forming village brigades, puppet and athletic sections, Russian falcon section, as well as other forms of cultural development, put on motion an inert village mentality of the town of Smederevo.

Falcon cultural influence in Smederevo strengthened during the time, so falcons always had their place in programs in various town celebrations. And different performances where thematic lectures, concerts, movie projections, or poetry recitals were conducted, almost always were followed by falcon exercising, the so-called gymnastics academies or public exercising classes. These celebrations were visited by the most reputable persons from the district. Organizing manifestations for important religious holidays, Easter, Christmas or Vidovdan, brought large popularity to the Falcons because on such occasions more citizens gathered. Some academies would be preceded by festive processions as announcement and the beginning of the academy program. The academies were held most often in falcon gym or Municipality Hall, and public classes with gymnastics exercising in open space, summer falcon gym.

The framework of program activities in falcon branch was gymnastics. Simple exercises were trained, exercises on devices, rhythmic, exercises with requisites, group rally exercises. Federal falcon organization prescribed contests (“games”) with easy athletic contents, and soon other sports disciplines were accepted, too.

Program of professional development of membership in falconry system of the Kingdom of Yugoslavia was ambitiously set. Advanced practitio-

ners were sent to periodically organized front men courses, mostly parish ones, in Belgrade, and rarely the federal ones. Social front men courses were organized by experts and experienced front men. Frontend courses were not easy; those would last for 2, 3 or 4 weeks. A front man title was gained after having passed theory and practical part that enabled them for work in falcon associations, but also for teaching in primary and secondary schools. The individuals attending the course had at their disposal literature with different, overwhelming physical contents (Brozović, 1930).

The association was active in the initiative of founding village brigades which extremely well influenced the social and cultural transformation of the village environment. The first falcon brigade was founded in Lozovik 1929 and was the most successful one. Then, the brigades were formed in Milosevac (1931), Osipaonica and Lugavcina (1934), Radinac and Saraorci (1936) and Vodanj in 1939. (The Annual Reports for Main Assembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1937).

In the period between the two world wars, but also in the earlier past of Smederevo, in the 19th century, there were many humane people in Smederevo, benefactors and donors who were helping the Association and there were also citizens organized through falcon humanitarian activities, usually on the occasion of various festivities. The festivities were given great importance to. State holidays, birthdays of the King and members of the King’s dynasty, various historic and other anniversaries, state and falcon jubilees were celebrated. One of the central festivities in the frames of falcon activities was “Falcon’s Peter’s fifth year”. That was an important educational, cultural and advertising project of the Kingdom of Yugoslavia falcons that was symbolizing loyalty and love towards the King and his heir to the throne. In celebrations of Peter’s five years, the Yugoslav falconry was morally obliged – pledged to work in the five-year period for the benefit of their country and population by fulfilling useful tasks, because “sports in the course of its historic development was often depicting the economic, social and political dimension of the society” (Šiljak, Mijatović, & Parčina, 2013). The most important pledge of Smederevo falcons was to collect as much money as possible for building of falcon house that would be named “King Peter II”.

Falcon rallies were public manifestations which had vast role in spreading falcon idea – ideology (Ćuk, 2013). Falcon union was attempting to have three parts within the program despite the level, and those were: falcon parades through the town at the beginning and the end of rallies, then falcon competitions (games) in exercising on devices and other disciplines and falcon manifestations where mass training by large number of participants was shown including various cultural contents. According to the structure of falcon organization in the Kingdom of Yugoslavia county, parish and province rallies were held (they were also named federal or state because of open participation of cities). Falcon association in Smederevo participated in large number of rallies and competitions by organizing them as a host or a guest to other associations and unions after having qualified for those. Smederevo was well-known as a good rally host. The past of the town and the ancient fortress on the Danube riverbank were interesting for guest falcons for sight-seeing prior to competitions. Guests were arriving to Smederevo by boat or train, which itself was interesting for competitors.

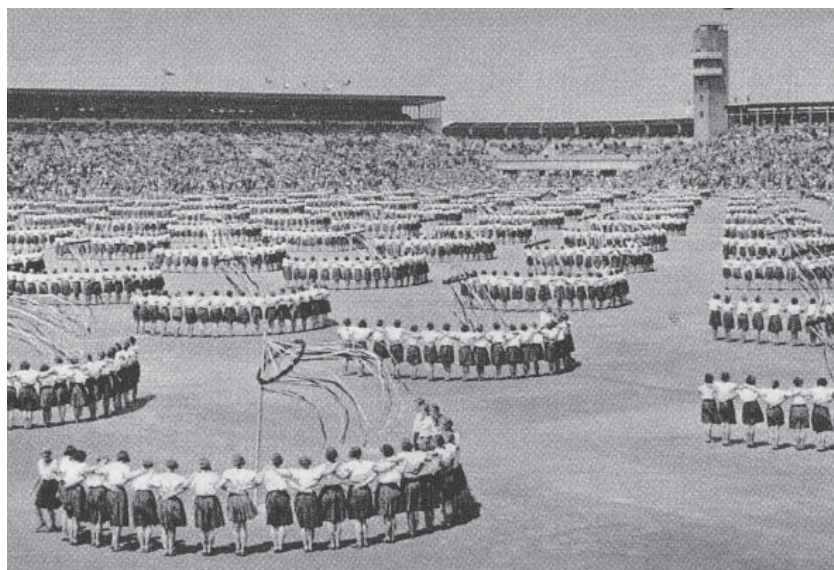
Besides district, generational and parish rallies, Smederevo falcons had participated since 1926 in almost all biggest rallies (Брозовић, 1930; 1935). Those were: The 8th Overall Slavic Rally in Prague (1926), The 6th Province Falcon Rally in Skopje (1928), The First Overall Falcon Rally of the Kingdom of Yugoslavia in Belgrade (1930), The First Province Rally in Ljubljana (1933), The Second Province Rally in Sarajevo (1934), The Third Province Rally in Zagreb (1934) and The Eighth Rally of Bulgarian Heroes in Sofia (1935). Especially interesting was the Fourth Province Rally in Subotica (June 1936) where department for female generation won the 1st place and a title of state champion and was honored with silver wreath of Belgrade Parish (The Annual Reports for Main Assembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1937). Smederevo generation group was representing Yugoslavia falconry in the following year due to the great success in the State Rally in academies organized in Belgrade at Kolarac and in Sofia, in the National Theatre (1937).



Picture 4. State champions of generation of Smederevo, Subotica 1936

The overall Slavic and overall falcon rallies were parades of technical readiness in exercising and grandiose mass performances. Appearance of Smederevo falcons in The 10th Overall Slavic Rally in Prague (1938) was noticed as well as the appearance of pupils from secondary schools of Smederevo.

A year later, Smederevo falcons, amongst 7000 Yugoslav participants, participated in The 9th Rally of Bulgarian Heroes in Sofia (1939), too. Only Belgrade Parish had 1150 participants for whom two train compositions were necessary for transportation.



Picture 5. 10th Overall Falcon Rally in Prague 1938



Picture 6. Smederevo Falcons in Falconry Parade, Sofia, 1939

At the end of twenties and the beginning of thirties of the last century, when falconry was extremely strong in all fields of its acting, new sports activities in physical exercising and competitions started being accepted. Sports spirit was always developed in Smederevo, so the mentioned changes in relations of sports and falcon unions were easily accepted. Smederevo was an example amongst towns for that. Thanks to the versatile orientation in the program of activities of the Association in Smederevo, it was highly ranked in Belgrade Falcon Parish (The Annual Reports for Main Assembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1937). Smeder-

evo falcons showed except gymnastics a great interest for other sports. They developed those and as the promoters represented especially handball, football, rowing, volleyball, athletics and cycling. Later on, they became active as sports officials in sports associations and clubs.

Besides the falcon gym, since 1935 the association possessed its summer gym. This gym was spatial, located adjacent to the Danube and it was utilized till the beginning of the Second World War. It was a favorite place because it significantly unloaded work of the falcon gym and because people were gathering there to see attractive falcon skills.

The association got all gymnastics devices in time. Even those were not the most modern ones, they served its purpose and suffered often destructive energy and escapades of the performers. Besides the gym devices, the Association also possessed a piano, which was used for dancing and rhythmic exercising. A janitor was in charge of order in falcon gym and technical issues.

In Falcon Association Smederevo, deep trace in front man work left excellent front men, espe-

cially heads which were elected as most experienced amongst themselves. At the beginnings of Smederevo falconry there were Radivoje Ristic, Frankl Buhovec, Ivan Oblak, Bogic Danilo, Jovica Spasojevic, Petar Donic, Ante Tadic, Kolarov Djordje, Josip Kocmut... Later, thanks to them, their pupils grew into successful competitors and versatile sportsmen and became members and front men: Budimir Stojanovic, Svetozar Toza Konstantinovic, Djordje Ciric, Bozidar Prokic, Miodrag Mitrovic...



Picture 7. The Falcon Association of Smederevo, a part of the membership 1940

When by the law, the Falcon of the Kingdom of Yugoslavia was pronounced a state institution (1929), it had great influence on creating curriculum for military and schools (Mijatović, 2006). But since social occasions were becoming more complex, conditions for falcon activities were becoming more difficult. There were more situations where falcons were morally tested to confirm their values with their behavior. Future times should show how deeply falcons believed in character, moral, wellbeing for a man and his freedom in a mutual country. Besides the internal separatism and nationalism, a danger from external enemy started growing. Yugoslav falconry was a first social organization that unconditionally mobilized all its forces for the country defense.

Exercising activities in Smederevo were replaced by defensive trainings, and special attention was paid to shooting and bike riding. Courses for easy orientation in field were organized, for connec-

tion – telegraphic, phone and first aid, as well as a course for protection from poisonous gases. Shooting training – handling and shooting from a rifle, first aid and strangulation were realized in the Fortress and in the Shooting range. During the March demonstrations, the falcons supported population by participating in protests (falcons management did not organize those protests), where insubordination towards the enemies lasting for centuries was expressed.

Since majority of falcons ran in front of the occupiers or was mobilized, the falcon gyms closed one after another, because the falcon organization ceased the work. Wishing not to extinct the values of this sports movement and to be able to revive, after the war, falcon spirit in the Danube town, a group of Smederevo falcons made sure to keep, i.e. hide, features and devices of the Association (Vukašinić, 1994). During the occupation it was dangerous to be a falcon, the work of the organization was forbidden

by the occupier and the falcons were persecuted and arrested. The older Smederevo falcons were joining the partisans, because of that. A few members were captivated and sent to German detention camps, some of them never returned, and some were shot at the Jezava in Smederevo, in 1944.

After the Second World War had been finished, the dissolved falcon organization was not forbidden or cancelled, but also it wasn't restarted. One of the reasons was consistency in decision not to get involved in politics, and since 1945 restarting of sports and physical culture was not possible without political influence. So the falconry stayed a memory for its ex members, and in population memories, it was an overall Slavic organization that used to promote Yugoslav and national thought, and strengthened an individual physically, spiritually, morally, intellectually and culturally.

Very soon a new gymnastics movement was formed all over the freed country, again formed on the principle of unity, brotherhood of all nations and nationalities. And as it usually happens, again sports movement and exercising, as known and tested means will connect all the nations in one country. The history is repeating, and already seen tragic fate of an ordinary Yugoslav man, condemned to suffering with deterioration of unity illusion, will repeat again after half of a century.

Smederevo sportsmen will, thanks to the falcon past and experience - the same falcon members who were front men during the thirties - quickly organize and in 1946 form a new gymnastics association – GA "Unity" (Vukašinović, 1996).

CONCLUSION

The Falcon Association "Dusan the Mighty", later named The Falcon Association "Smederevo" (1912) continued the activity of Smederevo Gymnastics and Combat Association (1885), and it remained its successor, same as it was with other gymnastics associations in Smederevo from 1910. The activity of this falcon organization strongly influenced social and cultural transformation of Smederevo and its population, as well as the surrounding villages and their population. Plenty of the held activities influenced cultural, educational and pedagogic content

of the everyday life of the multinational community. The falconry made strong impression on population and made their lives better, more interesting and meaningful. The association accomplished good results in all fields and in one shorter period of time also, excellent competition and revue results.

Hymn, falcon uniforms, oath beneath the Association's flag, performances, travels, summer holidays, work in sections, sweating in falcon's gymnasium and summer polygons, friendship, learning and education, all that left an indelible trace in lives of members. Therefore the falcon generations have never forgotten the falcon values. The Falcons influence grew so much, that it attracted the most reputable Smederevo citizens to the membership. Such influence and reputation of a sports organization will never happen again in Smederevo.

The Second World War terminated highly developed falcon activities in many fields, and great number of activities and manifestations, activated by new government after the war were based on the ideas, experience and practice of the Kingdom of Yugoslavia Falconry. It was not too hard to recognize copied solutions, falcon ideas and methodology in mass rallies, programs, in exercising organization, idea of Yugoslavia, brotherhood and unity, five-year plans, identification of the youth with the ruler...

In its being, falconry possessed undoubtedly values that were respected by Smederevo population, so the Association was highly respected. Hard-working, experts and experienced foremen were certainly one of those values. The falcon association in Smederevo was lucky, so to say, thanks to the fact that it was a multinational town, and to its wish to have around famous experts who were not born in Smederevo. Young Smederevo population learnt a lot from those foremen, developed themselves into experienced foremen and started and carried the work of the Association in time after the war. In its leading work, they were emissaries and apostles of the falcon thought and strivings, which was to bring up an individual who would be like a falcon – an extraordinary, strong and resistant bird, morally on high level, brought up in overall Slavic and liberal spirit, patriotically and nationally oriented towards Yugoslavia. They set up standards for that time very high, which in some aspects could never again be repeated. That was rich inheritance passed on to the younger ones, to be transferred further on.

REFERENCES

1. Brozović, A. (1935). *Sokolski zbornik za 1934-1935, godina 1* [Falcon Collection 1935. In Serbian]. Beograd: Sokolski savez Kraljevine Jugoslavije.
2. Brozović, A. (1930). *Sveslavensko sokolstvo Svesokolski slet 1930* [The Overall Slavic Falconry. In Serbian]. Beograd: Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije.
3. Cvetković, D. (2007). *Sokoli i sokolski sletovi*. [Falcons and falcon rallies. In Serbian]. Beograd: Kosmos.
4. Čuk, I. (2013). *150 let Športnega društva Narodni dom v sliki in besedi* [150 years of the Sports Association National House in Picture and Story. In Slovenian]. Ljubljana: ŠD Narodni dom.
5. Godišnji izveštaji za Glavnu skupštinu o radu Sokolske župe Beograd za 1931. god., [The Annual Reports for Main Assembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1931 In Serbian]. (1932). Beograd: 40.
6. Godišnji izveštaji za Glavnu skupštinu o radu Sokolske župe Beograd za 1936. god. [The Annual Reports for Main Assembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1936. In Serbian]. (1937). *Oko Sokolovo*, 5, 27.
7. Godišnji izveštaji za Glavnu skupštinu o radu Sokolske župe Beograd za 1937. god. [The Annual Reports for Main Assembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1937. In Serbian]. (1938). *Oko Sokolovo*, 4, 104.
8. Godišnji izveštaj o radu Sokolske župe Beograd za 1938. god. [The Annual Reports for Main Assembly of Falcon Parish Belgrade Work for the Year 1938. In Serbian]. (1939). *Oko Sokolovo*, 3-4, 41.
9. Ilić, S. (2008). *Telesno vežbanje i sport u Srbiji (1857-2007)*. [Body Exercising and Sports in Serbia (1857-2007). In Serbian]. Beograd: DTA doo.
10. Ilić, S, & Mijatović, S. (2006). *Istorija fizičke kulture Kneževine i Kraljevine Srbije, deo 3*. [History of Physical Culture of the Principality and the Kingdom of Serbia, part 3. In Serbian]. Beograd: Fakultet fizičke kulture Univerziteta u Beogradu.
11. Izveštaji za glavnu skupštinu Sokolske župe Beograd, 13. marta 1932. (za 1931. godinu). [Reports for the Main Assembly of Falcon Parish Belgrade, March 13, 1932. In Serbian]. Beograd: GP Prosveta.
12. Izveštaj o radu Smederevske gimnazije za šk. 1910-1911. godinu [Report on Work of Smederevo Grammar School for the School Year 1910-1911. In Serbian]. (1911), 3-5. Smederevo: Smederevska gimnazija.
13. Izveštaj o radu Smederevske gimnazije za šk. 1911-1912. godinu [Report on Work of Smederevo Grammar School for the School Year 1910-1911. In Serbian]. (1912), 16-17, 31. Smederevo: Smederevska gimnazija.
14. Izveštaj o radu Smederevske gimnazije za šk. 1913-1914. godinu [Report on Work of Smederevo Grammar School for the School Year 1913-1914. In Serbian]. (1914), 8-9. Smederevo: Smederevska gimnazija.
15. Ioannidis, T, Stefanović, Đ, Koriotu, M, Šiljak, V., & Mijatović, S. (2008). Uloga i značaj gimnazije u pripremanju mladih za takmičenja na Olimpijskim igrama u antičkoj Grčkoj [The Role and Significance of Grammar School in Youth Preparation for Competitions in the Olympic Games in the Ancient Greece. In Serbian]. *Fizička kultura*, 62(1-2), 66-74.
16. Kujundžić, J. (ur.) (1928). *Glasnik Beogradske sokolske župe Soko Dušana Silnog* [Belgrade Falcon Parish Gazette of Dusan the Mighty Falcon. In Serbian]. Beograd: Sokolska župa Beograd „Dušan Silni“.
17. Mijatović, S. (2006). *Istorija fizičke kulture Srbije (1918-2000), Savremeno doba. 4. deo* [History of Physical Culture of Serbia (1918-2000). Modern time. 4th part. In Serbian]. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
18. Obradović, S.I. (1912). Godišnji izveštaj Saveza sokolskih društava “Dušan Silni” za 1911. [Annual Report of the Union of Falcon Associations “Dusan the Mighty” for year 1911. In Serbian].

- U SI Obradović, (ur.), *Sokolski godišnjak*. Beograd: Savez sokolskih društava Dušan Silni.
19. Obradović, S.I. (1914). Godišnji izveštaj Saveza sokolskih društava "Dušan Silni" za 1912-13 [Annual Report of the Union of Falcon Associations "Dusan the Mighty" for year 1912-13. In Serbian]. U SI Obradović, (ur.), *Sokolski godišnjak*. Beograd: Savez sokolskih društava "Dušan Silni".
 20. Pavlović, L., Bulatović, M., & Paunović, R. (1971). *Minuli vek Smederevske gimnazije* [Smederevo Grammar School Past Century. In Serbian]. Smederevo: Gimnazija u Smederevu.
 21. Petrović, V.J. (1983). Fizička kultura do 1941. godine [Physical Culture until 1941. In Serbian]. U M. Maletić (ur.), *Socijalistička republika Srbija, II tom* (str. 429-459). Beograd: Književne novine.
 22. Popović, L. (1912). *Srpski sokolski glasnik* [Serbian Falcon Gazette. In Serbian]. Beograd: Savez sokolskih društava "Dušan Silni".
 23. Popović, S., & Popović, LJ. (1995). *Iz istorije Smedereva u Prvom svetskom ratu*. [From the History of Smederevo in the First World War. In Serbian] Smederevo: Arhiv u Smederevu.
 24. Sokolska župa Beograd [Falcon Parish of Belgrade. In Serbian]. (1937). *Sokolsko društvo Smederevo*. [Falcon Association Smederevo. In Serbian]. *Oko Sokolovo*, 7, 140–141.
 25. Spornjak, B. (1931). *Povest gimnastike i sokolstva*, drugo prerađeno i prošireno izdanje [History of Gymnastics and Falconry, 2th Edition. In Serbian]. Vinkovci: Novo doba.
 26. Stepanović, M. (2008). *Pojava sporta u Smederevskom podunavlju*. [The Sports Occurrence in Smederevo's Danube Basin. In Serbian]. Smederevo: Muzej u Smederevu.
 27. Stojanović, B. (1994). *Život i rad sokola* [Life and work of Falcons. In Serbian]. Neobjavljen rukopis o sokolstvu u Smederevu od školske 1912/13. do 1941. godine, iz zaostavštine župskog sokolskog prednjaka Budimira Bude Stojanovića, prosvetnog savetnika iz Smedereva. [The unpublished manuscript about the falconry in Smederevo from the school year 1912/13 until April 1941, from the legacy of Parish Falcon Frontman Budimir Buda Stojanovic, education counselor of Smederevo, In Serbian]. Kopija u posedu autora [Copy in possession of author].
 28. Šiljak, V., Mijatović, S., & Parčina, I. (2013). Sport i religija [Sport and Religion. In Serbian]. *Teme*, 2, 888–900.
 29. Trujić, N. (1967). *Fizička kultura u školama Srbije u 19. veku* [Physical culture in Schools of Serbia in the 19th century. In Serbian]. Beograd: Komisija za istoriju, Arhiv i Muzej fizičke kulture Srbije.
 30. Vukašinović, V. (1996). Jubilarna 50-godišnjica Društva u znaku gimnastike. [The Jubilee Fiftieth Association Anniversary Characterized by Gymnastics. In Serbian]. *Fizička kultura*, 50(4), 356–359.
 31. Vukašinović, V. (1996.). *Pedeset godina gimnastike u Smederevskom „Partizanu“*. [Fifty Years of Gymnastics in Smederevo "Partizan". In Serbian]. Smederevo: DSRFV „Partizan“.
 32. Vukašinović, V. (1994). Tri značajna datuma u istoriji DTV „Partizan“ u Smederevu [Three Significant Dates in the History of DTV "Partizan" in Smederevo. In Serbian]. *Fizička kultura*, 48(2), 178–182.
 33. XV Všesokolsky slet, 150 let v pohybu [The Fifteenth Overall Falconry Rally, 150 Years on a Move. In Czech]. (2012). Praha: Česka obec sokolska.

Received: 8.10.2013.

Accepted: 15.11.2013.